

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
- ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
UNIVERZITETA U SARAJEVU

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
- PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE,
SLAVONSKI BROD

priređuju

međunarodne studijske dane u Sarajevu i Slavonskom Brodu
obilježavajući stotu godišnjicu smrti nadbiskupa
Josipa Stadlera (+8. prosinca 1918.)

Drugi dio:
Znanstveni skup

VRHBOSANSKI NADBISKUP JOSIP STADLER (Slavonski Brod, 1843. – Sarajevo, 1918.)

Slavonski Brod, 29. studenoga 2018.
Pastoralni centar „Vid Mihaljek“, Župa Gospe Brze Pomoći,
Ulica Petra Krešimira 55, Slavonski Brod

PROGRAM I SAŽECI IZLAGANJA

Međunarodni studijski dani
o stotoj godišnjici smrti sluge Božjega nadbiskupa Vrhbosanskoga
mons. dr. sc. Josipa Stadlera
(24. siječnja 1843. – 8. prosinca 1918.).

Prvi dio studijskih dana održava se 23. listopada 2018. od 9 do 17 sati na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, Dvorana Pavla VI.

Drugi dio studijskih dana održava se 29. studenoga 2018. od 10 do 15 sati u prostorima Pastoralnog centra 'Vid Mihaljek' župe Gospe od Brze pomoći, Petra Krešimira 55, u Slavonskom Brodu.

Studijski dani održavaju se pod pokroviteljstvom:
Nadbiskupije Đakovačko-osječke
Vrhbosanske nadbiskupije
Grada Slavenskoga Broda

PROGRAM SKUPA

(trajanje izlaganja: 20 minuta)

10,00 h – 10,15 h: **Otvorenje skupa**

10,15 h – 11,50 h: **Prva sesija**

- 1) Dr. sc. Mato **Artuković**,
Zavičaj i zavičajnik: Prilog o odnosima Broda prema nadbiskupu Stadleru
- 2) Dr. sc. Vlatko **Dolančić**,
Pisani izvori o Josipu Stadleru u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu
- 3) Dr. sc. Zoran **Grijak**,
Djelovanje i suradnja vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera i dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića tijekom preustroja Zavoda sv. Jeronima u Rimu i svetojeronimske afere
- 4) Dr. sc. Stjepan **Matković**,
Dvije vizije modernog pravaštva: nadbiskup Josip Stadler i Josip Frank

Rasprava

11,50 h – 12,00 h: **Stanka**

12,00 h – 13,30 h: **Druga sesija**

- 5) Izv. prof. dr. sc. Milenko **Krešić**,
Nadbiskup Stadler i hrvatska narodna zajednica: nastanak i razvoj sukoba te misija izmirenja apostolskog delegata Pierrea Bastiena (1908.-1912.)
- 6) Prof. dr. sc. **Pero Aračić** / dipl. teol. Anto **Pavlović**,
Naglasci u Stadlerovom pastoralnom radu onda i danas: rubni i napušteni
- 7) Prof. dr. sc. Ružica **Pšihistal** / Mirko **Čurić**, prof.,
Strossmayer i Stadler kao Ćiril i Metod u prigodnici fra Grge Martića
- 8) Dr. sc. s. Finka **Tomas**,
Čovjek molitve i bezgraničnog pouzdanja u Boga

Rasprava i zaključak skupa

14,00 h: **Domjenak za sudionike skupa**

SAŽECI IZLAGANJA

Dr. sc. Mato Artuković

Hrvatski institut za povijest,
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

ZAVIČAJ I ZAVIČAJNIK

Prilog o odnosima Broda prema nadbiskupu Stadleru

Odnosi Brođana i nadbiskupa Josipa Stadlera, svakako jednoga od najznamenitijih ljudi koji su rođeni u ovom gradu, izrazito su slojeviti. Prilog o ovim odnosima nije, naravno, najvažnija teme ni ovoga skupa, niti bi trebao biti od presdnog značenja za biografiju ovoga hrvatskoga velikana. No, na ovom primjeru pokazuje se možda na najjasniji način kako je povijest, odnosno politika, ili najbolje reći ideologija, određivala percepciju ljudi, građana, tko je to njihov „znameniti sugrađanin“. Stadler je živio u prelomnim vremenima procesa integracije hrvatske nacije, stvaranja nacionalnih država u Europi, borbe i propasti starih velikih imperija (Otomansko Carstvo, Habsburška Monarhija), pokušaja stvaranja „jednoga troimenog naroda“ i stvaranja Kraljevine Jugoslavije kao države ovoga tzv. „jednoga troimenog naroda“.

Najraniji izvori koji govore o Stadleru, odnosno o njegovim svjetonazorima, su njegova pisma Andriji Torkvatu Brliću, koji mu je kao siromašnom studentu teologije u Rimu materijalno pomagao. Iz tih pisama (1860.-1868.) jasno se vidi veliki domoljubni duh Josipa Stadlera, njegova beskompromisna odanost Rimokatoličkoj crkvi i njegova ljubav prema Bosni, čiji oporavak u svakom pogledu, po njegovom dubokom uvjerenju, mora doći iz Hrvatske. Njegov prijatelj sa studija u Rimu, vlč. Müller, zapisao je o Stadleru između ostaloga: „Što se tiče narodnosti, bio je vatreni hrvatski nacionalist, bio je Hrvat dušom i tijelom (Croata ex toto corde).“

Brođani s kraja 19. stoljeća osjetili su potrebu svom, tada već uglednom sugrađaninu, vrhbosanskom nadbiskupu i sveučilišnom profesoru, dodijeliti priznanje „začastnoga građanina“ (sjednica Gradskog vijeća 14. rujna 1889.). Stadler je u glasilu brodskih pravaša, *Posavskoj Hrvatskoj*, istican najčešće kao „otac siromaha“. Često je pomagao najsiromašnijim stanovnicima Bosne bez obzira na vjersku pripadnost. S obitelji Brlić bio je povezan i prijateljskim i gospodarskim vezama. Kupovao je od njih vino za potrebe svoje nadbiskupije. No, nakon raskola Stranke prava, i napose nakon stvaranje Hrvatsko-srpske koalicije, u Hrvatskoj se politička scena radikalizira. U Brodu na Savi to se na poseban način osjetilo. Brod je u cijeloj Hrvatskoj percipiran kao „kula frankovačka“. Kao pristaša Frankove stranke, Stadler je čestitao na izbornim

pobjedama njenih kandidata u Brodu. U to je vrijeme Matoš s velikim poštovanjem pisao o Stadleru: „On je svakako velik biskup i – velik karakter. Ne znam je li najbolji političar, ali je danas nesumnjivo najveći Hrvat, možda najveći čovjek u Bosni, od kojega većeg ne vidimo u suvremenoj Hrvatskoj.“ No, u državi „jednoga troimenog naroda“ Stadler nije bio omiljena osoba (u enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj, inače benevolentnog Stanoja Stanojevića, nije bilo mjesta niti za jedan redak o njemu). Mržnja jugoslavena i komunista, koji su ga proglašavali utjelovljenjem svega zla, za koje je on bio „razbijač bratstva i jedinstva“, „najveći razbijač sloge bratskih naroda i sijač bratoubilačke mržnje“, odredila je dugoročno pogleda Brođana na ovoga velikog čovjeka. Ta mržnja izražena je najbolje u mislima Viktora Novaka: „Od Stadlera do Pavelića vodi jedna prava linija, kao i od Starčević-Franka do Pavelića.“ Time je izražena ocjena komunističkog režima o Stadleru, koja je vrijedila i njegovome rodnom gradu. Tek od oslobođanja hrvatskoga naroda, od 1990., počeli su i Brođani skidati blato, koje je na lice ovoga časnoga čovjeka nabacao komunistički režim. Njegov jedini grijeh bio je to što je mislio da hrvatski narod ne će naći sreću u zajedničkoj državi sa Srbima, što nije želio Jugoslaviju. Izložba u čast nadbiskupa Stadlera i jedan znanstveno stručni kolokvij bili su početak približavanja ovoga čovjeka njegovim sugrađanima. Opširna bibliografija njegovih radova i radova o njemu, objavljena u Brodu 2016., zaokružuje upoznavanje Brođana s velikim svojim sugrađaninom.

*

**

Dr. sc. Vlatko Dolančić

Nadbiskupijski arhiv u Đakovu

PISANI IZVORI O JOSIPU STADLERU U NADBISKUPIJSKOM ARHIVU U ĐAKOVU

Josip Stadler i Josip Juraj Strossmayer su dva velikana Crkve u Hrvata, a obojica su rođeni u Slavoniji - jedan u Brodu na Savi 1843. godine, a drugi u Osijeku, na obalama rijeke Drave, 1815. godine. Obojica su svoj neizbrisivi trag na Katoličku Crkvu i hrvatski narod ostavili u 2. polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Veže ih još jedan pojam: Bosna - Stadler je kao prvi vrhbosanski nadbiskup stolovao u Bosni, u Sarajevu, dok je Strossmayer stolovao u sjedištu bosanskih biskupa, Đakovu i upravljao Bosanskom ili Đakovačkom i Srijemskom biskupijom.

Nadbiskupijski arhiv u Đakovu, sljednik je nekadašnjeg Dijecezanskog arhiva u Đakovu čuva bogatu arhivsku baštinu brojnih biskupa, svećenika, nekadašnjih biskupijskih ustanova, te nekoliko župa i vjernika-laika. Među arhivskim fondovima i

zbirkama Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu, nalaze se i fondovi u kojima se nalaze pisani arhivski izvori o Josipu Stadleru.

Prvi izvor o njemu nalazi se u paricama župe Brod za 1843. godinu, gdje je ostao zabilježen i sačuvan podatak o rođenju i krštenju Josipa Stadlera.

Ostali sačuvani podatci (pisma) nalaze se u arhivskim fondovima Ordinarijat i osobnom fondu J. J. Strossmayer, u njegovoj osobnoj korespondenciji. Radi se o većem broju pisama u dva arhivska fonda u kojima je zabilježena korespondencija nadbiskupa Josipa Stadlera s biskupom J. J. Strossmayerom i Biskupskim ordinarijatom u Đakovu. Radi se o preko 100 pisama (Stadlerovih Strossmayeru, nacрта Strossmayerovih pisama upućenih Stadleru, Stadlerovih pisama Ordinarijatu u Đakovo, pisama koja su drugi pisali, ali u njima spominjali nadbiskupa Stadlera...) koja donose podatke o najvažnijim temama onog vremena o kojima su raspravljali Stadler i Strossmayer. Ova pisma predstavljaju bogat izvor za poznavanje djelovanja nadbiskupa Stadlera, ali i međusobnog odnosa nadbiskupa Stadlera i biskupa Strossmayera. Članak donosi analizu navedenih arhivskih izvora koji se čuvaju u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu.

Ključne riječi: Josip Stadler, Josip Juraj Strossmayer, Sarajevo, Đakovo, Bosna, Nadbiskupijski arhiv u Đakovu, parica, pismo, nadbiskup, biskup, katedrala

*

**

Dr. sc. Zoran Grijak

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

DJELOVANJE I SURADNJA VRHBOSANSKOG NADBISKUPA JOSIPA STADLERA I DUBROVAČKOG BISKUPA JOSIPA MARČELIĆA TIJEKOM PREUSTROJA ZAVODA SV. JERONIMA U RIMU I SVETOJERONIMSKE AFERE 1901./1902. GODINE

Bratovština *Venerabilis societas confallonorum sclavorum Burghi S. Petri* dobila je 1453., za pontifikata pape Nikole V., zemljište i crkvu, koju su nakon obnove posvetili sv. Jeronimu te sagradili gostinjac i bolnicu za prihvrat hodočasnika. Papa Pavao III. potvrdio je pravila 1544. osnovane Kongregacije sv. Jeronima, odredivši pritom da institucija mora imati kardinala pokrovitelja. Jedan od njih, Felice Peretti, postavši papa Siksto V. utemeljio je Kaptol i sagradio novu crkvu 1589. Nakon Tridentuskog

koncila (1545.-1563.) pristupilo se preustroju sličnih nacionalnih institucija u Rimu u zavode za obrazovanje svećenika, ali u slučaju Zavoda sv. Jeronima, najstarije hrvatske inozemne crkvene institucije, do toga tada nije došlo. Zavod, namijenjen kandidatima za svećenike, utemeljen je 1793., ali je već 1798. bio zatvoren zbog francuske okupacije Rima. Zatim ponovno djeluje od 1863. do 1871. i od 1884. do 1901. Potom su Gostinjac i Kaptol bili ukinuti, kako bi se, na temelju apostolskog pisma *Slavorum gentem* pape Lava XIII., 1901. omogućio osnutak modernog svećeničkog Zavoda. No, Zavod se nedugo zatim našao usred tzv. svetojeronimske afere (1901./1902.), koja je gotovo prouzročila njegovo ukidanje. U ovom radu analizirat će se spomenuto razdoblje, s posebnim osvrtom na ulogu hrvatskog episkopata, a napose vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera i dubrovačkog biskupa Josipa Grgura Marčelića, u pokušajima spašavanja i održanja Zavoda sv. Jeronima. Pritom treba upozoriti da se nije radilo o isključivo crkvenom pitanju, nego o znatno kompleksnijem povijesnom problemu, koji je u onovremenom kontekstu bio u najizravnijem smislu povezan s hrvatskim nacionalnim interesima i aspiracijama, budući da se područje sedamnaest dijeceza, koje se navode u breveu *Slavorum gentem*, a imale su pravo slati svoje svećeničke kandidate u Zavod sv. Jeronima, poklapalo s virtualnim prostorom hrvatskih nacionalnih aspiracija, odnosno s prostorom koji su hrvatske političke stranke u državopravnom smislu smatrale hrvatskim, a koji se, nakon dualističkog preustroja Habsburške Monarhije 1867., našao podijeljen u sklopu austrijske (Cislajtanijska) i ugarske (Translajtanijska) polovice Austro-Ugarske Monarhije. Hrvatski episkopat bio je intenzivno zaokupljen preustrojem svetojeronimskih institucija još od 50-tih godina 19. stoljeća. Josip Juraj Strossmayer, biskup đakovačko-bosanski i srijemski, već se tijekom svoga prvog službenog posjeta Rimu 1859. zauzeo za njihov preustroj, istaknuvši prioritet osnutka zavoda za svećenike. Godine 1897. inicijativu na tom planu od Strossmayera preuzima vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler, dakako uz njegovu kontinuiranu potporu i konzultiranje o svim važnijim pitanjima. Boraveći na otoku Lokrumu, gdje se liječio od problema prouzročenih astmom, Stadler se sastao s dubrovačkim biskupom Marčelićem, kotorskim biskupom Franom Uccellinijem i barskim nadbiskupom fra Šimunom Milinovićem, radi sastavljanja zajedničkog nacrtu prijedloga preustroja svetojeronimskih institucija, koji je, nakon prihvaćanja od strane biskupa svih dijeceza koje su imale pravo slati svećenike u Zavod, upućen papi Lavu XIII. Tim se prijedlozima, između ostaloga, sugeriralo ukidanje kaptola i gostinjca te osnivanje kolegija za svećenike, kao veze južnih Slavena obaju obreda i Svete Stolice. Tu, u pravom smislu riječi predekumensku komponentu Zavoda, uz biskupa Strossmayera posebice je promicao nadbiskup Stadler, kojega je papa Lav XIII. 1895. imenovao apostolskim delegatom (komesarom) za sjeđinjenje crkava. Proglašenje ranije spomenutog apostolskog pisma *Slavorum gentem* 1. kolovoza 1901., kojim su ukinuti gostinjac i kaptol, a umjesto njih osnovan *Collegium Hieronymianum pro croatica gente in Urbe*, hrvatski je episkopat doživio kao pozitivan epilog svojih dugogodišnjih nastojanja te ujedno kao znak osobite naklonosti Svete

Stolice prema hrvatskom narodu. Međutim, nedugo zatim izbila je međunarodna diplomatska afera sa sudskim epilogom, oko hrvatskog imena preustrojenog zavoda, iza koje su se krile protuhrvatske pretenzije Austro-Ugarskoj Monarhiji nesklonih država na stjecanje prava na upravljanje Zavodom. Afera je započela s upadom skupine talijanskih iredentista u Zavod i njegovim zaposjedanjem 29. kolovoza 1901. Situaciju je dodatno zakomplicirao dolazak barskog nadbiskupa Š. Milinovića i vršitelja dužnosti crnogorskog ministra pravde Luja Vojnovića u Rim 12. studenoga 1901., koji su od Svete Stolice zatražili da se Srbima katolicima potvrdi pravo na Zavod sv. Jeronima, na način da se u njegov naziv uz *pro croatica gente* doda *et pro serbica gente*. Pozadina ovih zahtjeva bilo je promicanje velikosrpske ideje od strane crnogorskog kneza Nikole I. Petrovića u njezinoj crnogorskoj inačici, u sklopu koje su Hrvati i Albanci katolici u Barskoj nadbiskupiji proglašeni Srbima katolicima. Potporu svojim zahtjevima Kneževina Crna Gora našla je kod Kraljevine Srbije te europskih velesila Francuske i Rusije, političkih suparnika Austro-Ugarske Monarhije, što je, uz činjenicu da je talijanska država nakon provale dalmatinskih iredentista stavila Zavod sv. Jeronima pod svoju upravu, natjeralo Austro-Ugarsku Monarhiju i Svetu Stolicu da što brže postignu kompromisno rješenje. To je značilo povratak ranijeg ilirskog imena Zavoda, što je izazvalo veliku konsternaciju kod hrvatskog episkopata, političara i javnosti, premda je, ustvari, papa Lav XIII. tom kompromisnom, ali nadasve dobro promišljenom odlukom, spasio Zavod sv. Jeronima za hrvatski narod (papa Pavao VI. vratio je Zavodu hrvatsko ime 1971.). U hrvatskoj i inozemnoj historiografiji događaji vezani uz preustroj Zavoda sv. Jeronima i tzv. svetojeronimsku aferu 1901./1902. prilično su temeljito istraženi. Ostao je, međutim, zanemaren jedan iznimno važan segment naznačene problematike. Riječ je o pokušaju unošenja podjela među hrvatski episkopat od strane austrougarskih vlasti, s ciljem ukidanja integrativnog nacionalnog značaja Zavoda sv. Jeronima kao hrvatskog inozemnog svećeničkog zavoda. Taj će se problem poglavito analizirati u ovom izlaganju, na temelju arhivskog gradiva iz *Prezidijala biskupa Marčelića*, pohranjenog u *Arhivu Biskupije Dubrovačke*. Spomenuta građa svjedoči o dosadašnjim istraživačima ove problematike nepoznatom pokušaju austrijske vlade da utječe na dalmatinski episkopat, kako bi on, preko svog metropolita, zadarskog nadbiskupa, preuzeo dominantnu ulogu u rješavanju pitanja preustroja Zavoda sv. Jeronima, u odnosu na metropolite ostalih dviju crkvenih pokrajina: zagrebačke i sarajevske, koji su imali pravo, uz privolu Svete Stolice, ravnopravno odlučivati o najbitnijim pitanjima vezanim uz preustroj i djelovanje Zavoda. Važnu ulogu u onemogućivanju spomenutih austrijskih planova imali su vrhbosanski nadbiskup Stadler i dubrovački biskup Marčelić, koji su, snažno podržavani od strane biskupa Strossmayera, uvelike pridonijeli da je hrvatski episkopat nastupio složno, podjednako sa stajališta crkvenih, kao i hrvatskih nacionalno-integracijskih težnji, odlučno odbacivši pokušaj austrijske vlade da, favoriziranjem dalmatinske metropolije u odlučivanju o svetojeronimskom pitanju, onemogući jedinstveno nastupanje hrvatskog episkopata, što bi nanijelo težak

udarac podjednako ugledu Katoličke crkve u hrvatskom narodu (napose zbog tvrdnje pojedinih hrvatskih liberalnih političara tijekom tzv. svetojeronimske afere, da hrvatski kler, zbog odanosti Svetoj Stolici, nije u mogućnosti braniti hrvatske nacionalne interese), kao i tadašnjim aktualnim hrvatskim političkim težnjama za stvaranjem jedinstvene nacionalne države, jer je Zavod sv. Jeronima na inozemnom planu svjedočio o virtualnoj cjelovitosti hrvatskih zemalja, u vrijeme kada su one faktički (sve do propasti Austro-Ugarske Monarhije 1918.), bile politički podijeljene.

**

Dr. sc. Stjepan Matković

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

DVIJE VIZIJE MODERNOG PRAVAŠTVA: NADBISKUP JOSIP STADLER I JOSIP FRANK

Autor će u izlaganju ukazati na višeslojan odnos između Josipa Franka, prvaka jedne od pravaških stranaka na političkoj sceni Kraljevine Hrvatske i Slavonije, i vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera. Taj je odnos bio obilježen proturječnostima i raznim fazama. Na početku 20. stoljeća Frank je kao predvodnik pravaša okupljenih oko Čiste stranke prava kritički razmatrao Stadlerovu političku djelatnost na području Bosne i Hercegovine. Prije svega, razlog takvom stavu proizlazio je iz oslanjanja na liberalnu tradiciju starčevićanske ideologije. Drugi je ležao u koncepciji modernog pravaštva koja je značila nastavak zagovaranja politike zasnovane na načelima hrvatskog državnog prava u skladu s prihvaćanjem utjecaja modernizacije društva. U toj se kombinaciji temeljio kao važan element neprihvatanja djelovanja vrhbosanskog nadbiskupa i kompleksan odnos prema muslimanima iz Bosne i Hercegovine, koji su po frankovačkim pravašima trebali biti ključni saveznik u širenju pravaštva na tom području, zbog čega je Frank javno izražavao filomuslimansko raspoloženje i pri tome osuđivao navodno prozelitsko djelovanje Stadlera. Do zaokreta u međusobnim odnosima između Franka i Stadlera dolazi nakon pokretanja politike Novoga kursa, a još naglašenija suradnja započinje u kontekstu austrougarske provedbe aneksije Bosne i Hercegovine. Iz poteza hrvatskih zagovornika Novoga kursa i Hrvatsko-srpske koalicije, koja se osnovala na njegovu tragu, proizlazilo je da se Bosna i Hercegovina prepušta srpskoj politici kao zona djelovanja. Na taj je način došlo i do podjele unutar političkih predstavnika bosansko-hercegovačkih Hrvata tako da je jedan dio prihvatio koncepciju Novoga kursa, dok je drugi, među koje je pripadao i Stadler, odbacivao takav zaokret, držeći se načela o vrijednostima hrvatskog državnog prava u političkom životu. S druge strane, tada na značenju dobiva sve snažniji utjecaj krug oko prestolonasljednika Franje Ferdinanda

koji je na dnevni red stavio mogućnost trijalističke reforme Austro-Ugarske. U tim je okolnostima došlo do sve čvršćeg povezivanja između Franka i Stadlera. Prvome je nakon aneksije i uvođenja ustavnog stanja u Bosni i Hercegovini bilo važno pridobiti pouzdanog saveznika, a i Stadler je tražio potporu „preko Save“ jer se bez povezivanja nije moglo promišljati o provedbi postavljenih političkih ciljeva koji su se očitovali u prihvaćanju pravaškog programa iz 1894. po kojemu se hrvatsko pitanje trebalo riješiti unutar okvira Habsburške Monarhije. Na taj je način došlo do uspostave čvrstog savezništva koje je trajalo sve do smrti Josipa Franka (1911.), a nastavilo se i kroz suradnju njegovih nasljednika s vrhbosanskim nadbiskupom.

**

Izv. prof. dr. sc. Milenko Krešić

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo

NADBISKUP STADLER I HRVATSKA NARODNA ZAJEDNICA: NASTANAK I RAZVOJ SUKOBA TE MISIJA IZMIRENJA APOSTOLSKOG DELEGATA PIERREA BASTIENA (1908.-1912.)

Autor u radu obrađuje nastanak i razvoj sukoba između nadbiskupa Stadlera i Hrvatske narodne zajednice te misiju ap. delegata Pierrea Bastiena u izmirenju zavađenih strana. Rad je podijeljen u dva dijela. U prvom dijelu se obrađuje nastanak i razvoj sukoba, odnosno događanja od 1908. do kraja 1910. a u drugom dijelu misija delegata Bastiena koja je u ovom pitanju trajala od kraja 1910. do početka 1912. godine. Sukob je nastao zbog uvrštenja, odnosno neuvrštenja katoličkog principa u statute Zajednice. Nadbiskup Stadler je smatrao da Zajednica, ukoliko se želi brinuti oko prosperiteta Hrvata katolika, to mora čiti u skladu s principima katoličke vjere i to jasno istaći u svojim statutima dok je vodstvo Zajednice smatralo da to nije potrebno. Sukob se zaoštrio nakon aneksije 1908. i najave organiziranja političkog života, odnosno najave izbora i sazivanja parlamenta. Stadler je u to vrijeme pojačao pritisak na vodstvo Zajednice. Bojeći se da bi Zajednica mogla voditi politiku bez suradnje s crkvenim strukturama ponovo je inzistirao na uvrštenju katoličkog principa u statute zatraživši također od Zajednice da radi u suradnju sa svećenstvom. Kad je Zajednica i ovo odbila pokušao je promijeniti vodstvo Zajednice ali nije uspio. Tijekom ovih događanja došlo je do podjele među svećenstvom. Dijecezansko svećenstvo pristalo je uz Stadlera dok je franjevačko davalo podršku Zajednici. Vidjevši da ništa ne može promijeniti u Zajednici Stadler je krenuo u osnivanje nove političke organizacije Hrvatske katoličke udruge. Osnovavši Udrugu zabranio je pastoralnom svećenstvu svoje biskupije član-

stvo u Zajednici. Dijecezansko svećenstvo ga je poslušalo a franjevačko, premda je službeno izašlo iz Zajednice, i dalje je na terenu radilo za Zajednicu. Međusobne optužbe, koje su ponekad prelazile granice pristojnosti i crkvenosti, postale su javne. Kako je problem evidentno postao crkveni i jedna i druga strana zatražila je intervenciju Svete Stolice koja je u BiH odlučila poslati u misiju izmirenja benediktinca P. Bastiena u službi apostolskog delegata. Delegat je u spomenutoj misiji radio od kraja 1910. do početka 1912. godine. Nakon tri mjeseca boravka u Bosni krajem ožujka 1911. postao je Svetoj Stolici prvo izvješće o bosanskohercegovačkom razdoru. Bastienovo izvješće i činjenice koje su se događale a koje su dovele do sukoba u mnogočemu se ne slažu. Kao glavnog krivca za sukob označio je nadbiskupa Stadlera premda je dio odgovornosti pripisao i Zajednici i franjevcima. Najprije je sukob pokušao riješiti posredujući u misiji pomirenja i iznalaganju rješenja s crkvenom hijerarhijom. Misija nije urodila plodom. Stavovi nadbiskupa Stadlera i biskupa Markovića koji je bio za Zajednicu ostali su nepromijenjeni. Nakon neuspjeha s crkvenom hijerarhijom okrenuo se vodstvu Zajednice i Udruge. Obadvije strane su bile raspoložene za ujedinjenje. Glavni problem koji se postavio bilo je opoziv Stadlerove zabrane svećenstvu da čini dio Zajednice. Predstavnici Udruge su predlagali povlačenja opoziva kad dođe do sjedinjenja a predstavnici Zajednice su traži opoziv kao uvjet za pregovore. Bastien je inzistirao na uvjetu Zajednice. U vrijeme Bastienova pregovaranja s predstavnicima Zajednice i Udruge u posredovanje oko pomirenja uključila s Stranka prava iz Zagreba. Bastien je zamoljen da ne sudjeluje u pregovorima. Premda nije sudjelovao u pregovorima i dalje je inzistirao na Stadlerovu opozivu zabrane. Stadler je to vješto izbjegavao sve dok nije došlo do sjedinjenja u siječnju 1912. Nakon sjedinjenja objavio je opoziv.

Ključne riječi: nadbiskup Stadler, Hrvatska narodna zajednica, sukob, franjevci, dijecezanski kler, misija izmirenja – ap. delegat P. Bastien

*
**

Prof. dr. sc. Pero Aračić – Anto Pavlović, dip. teol.

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Đakovo

NAGLASCI NA STADLEROVOM PASTORALNOM RADU ONDA I DANAS – RUBNI I NAPUŠTENI

U radu se propituje profil nadbiskupa vrhbosanskoga Josipa Stadlera pod vidom utjecaja njegovog ranog djetinjstva i opredjeljenja da cijeli svoj život, djelovanje, sredstva, uspostavu struktura kako materijalnih tako i ljudskih, kako bi osigurao pomaganje potrebnih.

Očito je da je činjenica da je vrlo rano ostao bez roditelja i njegov život u zajednicama ugrožene i napuštene djece ili koja su to postala nesretnim prilikama, kao što je bio njegov slučaj, utjecao na to da se u svom životu posveti upravo potrebnima. Živio je i školovao se u orfanotrofiju (sirotište) u Požegi, poslije u zagrebačkom orfanotrofiju sv. Martina u Vlačkoj ulici.

To iskustvo se osjećalo u studiju, za boravka u Rimu, radu kao profesora na KBF Sveučilišta u Zagrebu, nadbiskupa u Sarajevu. U svim tim fazama prisutna je dimenzija brige i stvaranja mehanizama pomoći potrebnima.

Kao nadbiskup osniva dva orfanotrofija u Sarajevu s pripadnim ekonomskim jedinicama, kako bi im osigurao materijalnu samostalnost. Kao krunu osniva red sestara Družbe Služavki Malog Isusa. Njima u redovničkim Pravilima ostavlja usmjerenje da se služi svakom ljudskom biću u potrebi kao malom Isusu. Zanimljiv je njegov pristup i pomaganju: nije gledao naciju ni vjeru!

Ključne riječi: Josip Stadler, Služavke malog Isusa, orfanotrofij, profesor KBF, nadbiskup, siromašni

*

**

Prof. dr. sc. Ružica Pšihistal

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Mirko Ćurić, prof.

Društvo hrvatskih književnika, Zagreb

STROSSMAYER I STADLER KAO ĆIRIL I METOD U PRIGODNICI FRA GRGE MARTIĆA

Fra Grgo Martić autor je najvećeg broja prigodnica biskupu Strossmayeru, između do sada popisanih 296 prigodnica, njegovih je čak dvadeset i dvije. Nastajale su u rasponu od 28 godina: prva je pjesma napisana 1875. za biskupov imendan, a posljednja 1903., također za imendan. Prigodna pjesma ili prigodnica je pojava koja se u francuskoj tradiciji uobičajila pod nazivom *poésie de circonstance*, a u talijanskoj i engleskoj *poesia d'occasione*, odnosno *occasional verse*. Prema njemačkom obliku *Gelegenheitsgedicht* u hrvatskoj se tradiciji ustalio termin *prigodna pjesma* ili *prigodnica* i prema njemu izvedeni glagol *prigodničariti*, koji je danas uglavnom pejorativno obojen, pa su i pjesničke prigodnice svrstane u oblike niže umjetničke vrijednosti, a njihovi autori najčešće u diletante i epigone (Brešić 2005:40).

Vjerojatno je Martićev niz prigodnica najopsežniji takav upućen jednoj osobi u hrvatskoj kulturi uopće. Među tim prigodnicama izdvaja se na više načina pjesma objavljena u *Spomen-knjizi iz Bosne*, posvećena, osim biskupu Strossmayeru, i prvom vrhbosanskom nadbiskupu Josipu Stadleru. Ova prigodnica sastavljena je od 446 epskih deseteraca. U ovoj pjesmi, Martić opjevava život i djelo Ćirila i Metoda, a njihovu ulogu, na početku XX. stoljeća, dodjeljuje biskupu Strossmayeru i nadbiskupu Stadleru uspoređujući ih sa svetim slavenskim apostolima. Ovakav (pjesnički) odnos prema Ćirilu i Metodu i Strossmayeru nije novost u književnosti toga vremena, za razliku od Stadlera. Znano je kako je Strossmayer bio veliki štovatelj Svete Braće i širitelj njihova kulta u drugoj polovici XIX. st., a i sam je bio vrlo plodan pisac, posebice kada je riječ o ćirilometodskom štivu koje je Biskup uobličavao u svoje poznate okružnice ili cirkularna pisma, brojne govore i propovijedi o blagdanima Svete Braće Ćirila i Metoda te visoko estetizirana privatna pisma.

O značenju djela Ćirila i Metoda pisali su afirmirani pjesnici te brojni pučki pjesnici, koji su u prigodnim tekstovima u prozi i pučkom desetercu o značenju Ćirila i Metoda informirali i podučavali najširi sloj pučanstva. U tim se pjesmama često Strossmayer dovodi u vezu sa Svetom Braćom, kao punopravni nastavljajući njihova djela, tim više jer je i stvarni nasljednik sv. Metoda na čelu Srijemske biskupije, koja je od 1773. pripojena Bosanskoj ili Đakovačkoj biskupiji. Najčešće su pjesnici uz Strossmayera spominjali i Franju Račkog, dok se fra Grgo odlučuje za sarajevskog nadbiskupa Josipa Stadlera, iskazujući mu veliko poštovanje ali i lojalnost ne samo njemu kao osobi, već i kao vrhbosanskom nadbiskupu.

Rad promatra kontekst u kojem nastaje prigodnica, odnos Martića prema Strossmayeru i Stadleru, te analizira tekst prigodnice uz komparativno sučeljavanje s prigodnicama koje Martić upućuje drugim velikanima.

Ključne riječi: Prigodnice, Martić, Strossmayer, Stadler, Ćiril, Metod

Dr. sc. s. Finka Tomas

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Đakovo

STADLER – ČOVJEK MOLITVE I BEZGRANIČNOG POUZDANJA U BOGA

Osvjetljujući lik velikog biskupa 19. stoljeća, profesora širokih vidika „kojemu su sveučilišne dvorane bile pretijesne“, graditelja veličanstvenih djela, utemeljitelja Družbe a nadasve ljubitelja siromaha, želja mi je prikazati odakle je ovaj neumorni

radnik na njivi Gospodnjoj crpio snagu za svoja djela i gdje je ključ njegovog uspjeha koji je bio i ostaje vidljiv mnogim generacijama.

Kada je 1896. god. biskup Strossmayer došao u Bosnu posjetiti svoga prijatelja i uvjeriti se na svoje oči o njegovom apostolskom radu, uzviknuo je: „Ti si čudotvorac Božji! U kratko vrijeme i gotovo iz ničesa učinio si djela, za koja drugi trebaju čitava stoljeća“.

Čitajući sjećanja na njega i studije o njemu saznajemo da je rad biskupa Stadlera trajno bio isprepleten molitvom. Ona mu je otvarala uvijek nove vidike djelovanja i davala odvažnost za velike pothvate, čije ostvarenje nije moguće razumjeti samo ljudskom logikom. Iskrena i predana molitva dovela ga je do bezgraničnog pouzdanja u Boga, kome je izručivao sve svoje namjere, planove i pothvate, povezane s puno protivnosti i trpljenja. U tom svjetlu može se razumjeti ono što o njemu piše njegov suvremenik tj. da je Stadler „sva nadahnuća smatrao darom i nalogom Božjim“.

Ovaj rad ima za cilj doprinijeti osvjetljivanju duhovnoga lika ovoga velikana vjere i neumornog radnika za Krista i njegovu Crkvu, koji je svojom molitvom trajno živio u Božjoj blizini a svojim djelima ljubavi bio blizu onima na rubu društva, koji su živjeli od Providnosti i kršćanske dobrohotnosti.

Knjižicu priredili:
Prof. dr. sc. Pero Aračić
Dr. sc. Stanko Andrić

Prijelom i tisak: Krešendo, Osijek

Naklada: 100